

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 3 december 2021

Mål nr

T 4457-20

PARTER

Klagande

EJ

Ombud: Advokat MS

Motpart

JA

Ombud: Advokat LK-W

SAKEN

Tolkning av testamente

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten för Västra Sveriges dom 2020-07-17 i mål T 3545-19

DOMSLUT

Med ändring av hovrättens dom fastställer Högsta domstolen att testamentet efter HJ, ska tolkas så att legatet i punkten A omfattar fastigheterna MH 1:5, 1:6, 1:7, 1:8 och 1:14 samt att legaten i punkten B omfattar inre och yttre lösöre på samma fastigheter.

Högsta domstolen ändrar hovrättens dom även i fråga om rättegångskostnader och befriar EJ från skyldigheten att ersätta JA för rättegångskostnader i tingsrätten och hovrätten samt förpliktar JA att ersätta EJ för rättegångskostnader

– i tingsrätten med 226 891 kr, varav 217 575 kr avser ombudsarvode, och ränta enligt 6 § räntelagen från den 28 maj 2019, och

– i hovrätten med 120 946 kr, varav 118 250 kr avser ombudsarvode, och ränta enligt 6 § räntelagen från den 17 juli 2020.

JA ska ersätta EJ för rättegångskostnad i Högsta domstolen med 28 750 kr, avseende ombudsarvode, och ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för denna dom.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

EJ har yrkat i första hand att Högsta domstolen ska fastställa att testamentet efter HJ ska tolkas så att legatet i punkten A omfattar fastigheterna MH 1:5, 1:6, 1:7, 1:8 och 1:14 samt att legaten i punkten B omfattar inre och yttre lösöre på samma fastigheter. I andra hand har hon yrkat att Högsta domstolen ska fastställa att testamentet ska tolkas så att legatet i punkten A omfattar fastigheterna MH 1:5 och 1:14 samt att legaten i punkten B omfattar inre och yttre lösöre på dessa två fastigheter.

EJ har vidare yrkat att hon ska befrias från skyldigheten att ersätta JA för rättegångskostnader i tingsrätten och hovrätten samt att JA förpliktas att utge ersättning för EJs rättegångskostnader i dessa instanser.

JA har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. EJ och JA är kusiner. De var syskonbarn till HJ som avled år 2016. Vid sin bortgång ägde HJ en tredjedel av fastigheterna MH 1:5, 1:6, 1:7, 1:8 och 1:14. Övriga andelar ägs av HJs syster KJ och hennes dotter.

2. I sitt testamente hade HJ förordnat bland annat följande.

A. Vid min död skall min brorsdotter EJ [...], som ett legat erhålla min andel – vilken uppgår till 1/3 – i fastigheten MH 1:5 och som ett villkor för detta förordnande skall gälla följande:

Så länge min syster KJ [...] är bosatt på fastigheten får inte utan hennes skriftliga medgivande legatarien eller hennes rättsinnehavare överlåta, inteckna eller pantförskriva egendomen eller del därav.

B. EJ skall dessutom erhålla följande egendom:

1. Samtligt mig tillhörigt inre lösöre som finns i bostadsbyggnaden på ovanstående fastighet

2. Samtligt mig tillhörigt yttre lösöre, såsom maskiner samt jordbruks- och handredskap som finns på fastigheten.

[...]

Återstående del av min kvarlåtenskap skall tillfalla min systerdotter JA [...].

3. EJ och JA tvistar om tolkningen av detta testamente. EJ väckte talan mot JA och yrkade i första hand att det skulle fastställas att hennes legat omfattar HJs andel i samtliga fem fastigheter och motsvarande lösöre, i andra hand att legaten skulle omfatta fastigheterna 1:5 och 1:14 och motsvarande lösöre. JA bestred bifall till EJs talan.

4. Tingsrätten ogillade käromålet. Hovrätten har fastställt tingsrättens domslut.

Rättslig reglering

5. För upprättande av testamente gäller vissa i lag föreskrivna formkrav. Ett testamente ska upprättas skriftligen och bevittnas av två personer. Testator ska skriva under testamentet eller vidkännas sin underskrift på detta i vittnenas samtidiga närvaro. Vittnena ska dessutom bestyrka handlingen med sina namn och ha kännedom om handlingens egenskap av testamente. (Se 10 kap. 1 § ärvdabalken.)

6. Enligt 11 kap. 1 § första stycket ärvdabalken ska ett testamente ges den tolkning som må antagas överensstämma med testators vilja. I paragrafens andra stycke föreskrivs att ett testamente som genom felskrivning eller eljest till följd av misstag fått annat innehåll än vad testator åsyftat, likväl ska verkställas, om den rätta meningen kan utrönas.

7. I 11 kap. 2–9 §§ finns vissa hjälpregler uttryckta som presumtioner för en viss tolkning i vissa fall av förordnanden. Vad som sägs i dessa hjälpregler ska emellertid endast gälla om inte annat med hänsyn till förordnandets syfte och övriga omständigheter får anses följa av förordnandet (se 11 kap. 1 § första stycket).

Tolkning av testamente

8. Regleringen i 11 kap. 1 § ärvdabalken ger uttryck för den så kallade viljeprincipen, som innebär att rätten vid tolkningen av testamentet ska utgå från vad som kan anses ha varit testators vilja. Denna vilja har företräde även om den skiljer sig från de ordalag som har använts i testamentet. Tolkningen är därför av naturliga skäl subjektiv till sin karaktär, helt inriktad på att söka utröna testators (faktiska eller hypotetiska) vilja.

9. Formkraven vid upprättandet av testamente syftar allmänt till att säkra bevisning om testators vilja och förebygga tvister om ett testamentes existens eller innehåll. Av formkraven följer att den i grunden subjektiva tolkning som ska göras har vissa begränsningar. Tolkningen måste kunna anknytas till det som anges i testamentet. Det är alltså den i testamentet uttryckta viljan som ska tolkas. (Se bl.a. ”Testamentet i Norrköping” NJA 1942 s. 265 och ”Tomten på Värmdö” NJA 1991 s. 152. Jfr även Anders Agell, Testamentsrätt, 3 uppl. 2003, s. 72 och Viola Boström, Tolkning av testamente, 2003, s. 20 f.)

10. Om ett testamente genom felskrivning eller misstag har fått ett annat innehåll än testator avsåg ska det ändå verkställas förutsatt att det går att utröna vad testator i själva verket har avsett (se p. 6). En sådan tolkning anses inte stå i strid med formkraven och anses bara innebära en precisering av viljeprincipen (jfr Gösta Walin & Göran Lind, Ärvdabalken Del I, januari 2021 version 7Å, JUNO, kommentaren till 11 kap. 1 § under rubriken Andra stycket).

11. Utgångspunkten vid frågor om tolkning av testamente är att det råder fri bevisprövning och fri bevisvärdering när testators vilja ska utrönas. Mot bakgrund av formkraven och kravet på anknytning till testamentet är det emellertid i första hand ordalydelsen som är utgångspunkten för tolkningen. Det måste kunna konstateras att det finns klara belägg för att testator hade en

annan avsikt för att en tolkning mot ordalydelsen i testamentet ska kunna göras (jfr ”Uttrycket arvingar” NJA 1996 s. 652). Det är också den part som påstår en annan innebörd än vad som följer av testamentets ordalydelse som har bevisbördan för detta (jfr Walin & Lind, a.a., kommentaren till 11 kap. 1 § under rubriken Begränsningar med hänsyn till bevisningen).

12. Kravet på anknytning till testamentet som följer av formkraven innebär att en omtolkning som är helt fristående från eller i strid med vad testator uttryckligen har förordnat i testamentet inte kan godtas. Om det framkommer att testators avsikt i verkligheten var att förordnandet skulle ha en innebörd som avviker från det som anges i själva testamentet är testamentet i stället utan verkan. De allmänna reglerna enligt arvsordningen får då tillämpas. (Jfr ”Tomten på Värmdö” och Agell, a.a., s. 72.)

13. Liksom vid tolkning av avtal och andra rättshandlingar måste tolkningen av ett enskilt förordnande (jfr ett enskilt avtalsvillkor) ske i ljuset av vad som framgår av testamentet i dess helhet och i förhållande till övriga omständigheter. Innehållet i andra villkor i testamentet som har bäring på det tvistiga förordnandet kan ge ledning för vad testator egentligen avsett med förordnandet och ibland leda till en annan tolkning än den som framgår av ordalydelsen i en viss del av testamentet. En sådan bedömning av förordnandets ordalag i ljuset av hela testamentet kan också ge stöd för att förordnandet i något hänseende har blivit föremål för felskrivning eller misstag som lett till att det fått annat innehåll än vad som åsyftats från testators sida.

14. Vad testator i andra sammanhang – särskilt om det har skett i samband med tidpunkten för upprättandet av testamentet – gett uttryck för som sin avsikt med testamentet eller ett visst förordnande i detta kan också få betydelse som underlag för tolkningen. Vid en sedvanlig bevisprövning får avgöras bevisvärdet av sådana uppgifter som framkommer t.ex. genom vittnesmål eller skriftliga handlingar. Som tidigare anförts krävs det dock klara

belägg för att kunna frångå vad som uttrycks i själva testamentet (se p. 11). Om testamentet i sin helhet ger upphov till skilda tolkningar eller tvivelsmål om innebörden av ett visst förordnande, kan bevisning av sådant slag dock få större genomslag vid tolkningen än annars.

Bedömningen i detta fall

15. Enligt förordnandet i punkten A första stycket i testamentet ska EJ erhålla HJs andel av den fastighet som har beteckningen "MH 1:5". Tolkat efter sin ordalydelse innebär det att EJ erhåller enbart denna fastighet. Av testamentets avslutande förordnande skulle i så fall följa att övriga delar av HJs fastighetsbestånd ska tillfalla JA i egenskap av universell testaments-tagare. Avgörande för bedömningen är emellertid vad HJ ville då han upprättade testamentet.

16. En bedömning av testamentet i sin helhet gör att innebörden av förordnandet i punkten A kan sättas i fråga. Sett i sitt sammanhang uppstår en betydande osäkerhet beträffande förordnandets omfattning, trots dess i sig tydliga ordalag.

17. Osäkerheten beror till stor del på att KJ i andra meningen i punkten A anges bo på fastigheten, trots att det står klart att hennes bostad ligger på den fastighet som har beteckningen 1:14. På fastigheten 1:5 finns visserligen ett hus, men det har inte använts som bostadshus sedan tiden kring andra världskriget och det användes huvudsakligen för produktion av honung och som förråd. Förfogandebegränsningen i förhållande till KJ är därtill i testamentet direkt kopplad till förordnandet om legat under punkten A ("som ett villkor för detta förordnande"). Dessutom har det inte gjorts någon inskränkning av JAs rätt att förfoga över fastigheterna trots att en sådan inskränkning enligt ordalagen har gjorts beträffande EJ, vilket framstår som svårförståeligt för det fall HJs avsikt var att bland annat 1:14 skulle tillfalla JA men samtidigt att KJs rätt skulle skyddas.

18. En tolkning i enlighet med ordalagen i själva förordnandet i första meningen under punkten A skulle alltså innebära att förfogandebegränsningen i andra meningen som skydd för system KJs fortsatta boende i boningshuset blir helt utan verkan och därmed meningslös. Vad som nu sagts talar med styrka för att HJs vilja var att EJs legat inte bara skulle omfatta den fastighet som har beteckningen 1:5.

19. HJ kände innan testamentet upprättades till att marken var uppdelad i flera olika fastigheter. En kort tid före testamentets upprättande innehade hans bror ett handskrivet utkast till testamentet, som han hade fått av HJ. I det utkastet hade HJ enligt vittnena MA, som skrev av det handskrivna utkastet på sin dator, och BA förordnat att ”MH 1:5 med flera” skulle tillfalla EJ. Det saknas anledning att ifrågasätta dessa uppgifter, som ger ytterligare belägg för en annan tolkning av förordnandet än vad som direkt följer av dess ordalydelse.

20. HJ själv har såvitt känt inte i övrigt lämnat några närmare uppgifter om han avsåg att testamentera samtliga sina fastighetsandelar till EJ eller endast sin andel i den fastighet som har beteckningen 1:5.

21. Det har inte framkommit att HJ hade en sådan relation till någon av EJ eller JA att den kan tillmätas någon betydelse vid tolkningen av testamentet.

22. Byggnaderna på fastigheterna 1:5 och 1:14 är så placerade att fastighetsgränsen går tvärs över gårdsplanen mellan byggnaderna. En garagebyggnad ligger mitt på tomtgränsen. I vart fall personer i HJs närhet har betraktat fastigheterna 1:5, 1:6, 1:7, 1:8 och 1:14 som en sammanhängande enhet. Mycket talar för att även HJ såg det på detta sätt. Samtliga fastigheter har också i skatterättsligt hänseende behandlats som en enhet.

23. Vid en sammantagen bedömning finns det klara belägg för att HJ ville att EJs legat i punkten A skulle omfatta hans andel i samtliga fastigheter.

Förordnandet rörande lösöret är så nära anknutet till förordnandet om fastigheterna att motsvarande tolkning ska ges åt punkten B i testamentet.

24. EJs talan ska alltså bifallas.

25. Vid denna utgång ska JA ersätta EJs rättegångskostnader i såväl Högsta domstolen som i hovrätten och tingsrätten. Yrkade belopp är skäliga.

_____

_____

_____

I avgörandet har deltagit justitieråden Ann-Christine Lindeblad, Johnny Herre, Agneta Bäcklund, Dag Mattsson (skiljaktig) och Stefan Reimer (referent)
Föredragande har varit justitiesekreteraren Karin Lambertz

SKILJAKTIG MENING

Justitierådet Dag Mattsson är skiljaktig enligt följande.

Med lagens formkrav för ett giltigt testamente vill man förebygga framtida tvister om innebörden och få testator att tänka igenom det som skrivs. Vid tvist om innebörden måste testamentets ordalydelse därmed få ett tungt värde som bevis på testators vilja. Det gäller särskilt i ett fall som detta där det handlar om huruvida ett visst förordnande ska fyllas ut med mer egendom än den som anges i det.

Det omtvistade huvudförordnandet i HJs testamente kan ifrågasättas i olika avseenden, utifrån hur egendomen är beskaffad, vad som hänt innan testamentet skrevs och hur de andra föreskrifterna kan förstås i sammanhanget. Men det riskerar lätt att bli mer eller mindre lösa gissningar om innebörden och kan inte räcka för att avvika från förordnandets tydliga ordalag. Det måste krävas något konkret och hållfast för att man inte ska låta den en gång där skrivna texten avgöra.

Det som skulle kunna sägas ge ett någorlunda stadigt stöd för att HJ faktiskt ville ge fler fastigheter till brorsdottern EJ än vad som anges i förordnandet är den föreskrift om förfogandebegränsning som finns till skydd för hans syster KJ och som ansluter till huvudförordnandet om att EJ ska få MH 1:5. Denna föreskrift framstår rättsligt sett som tämligen meningslös såvida EJ inte också får en fastighet till (MH 1:14 där KJ bor), även om det kanske finns olika sätt att uppfatta föreskriften och det har getts en praktisk förklaring till varför den finns.

Hur som helst kan man vid tolkningen av ett testamente i ett fall som det här inte lägga alltför stor vikt vid en juridisk motsägelse av detta slag. Föreskriften väcker naturligtvis en del tvivel om HJs vilja, men den utgör inte tillräckligt

belägg för att han i själva verket ville ge EJ mer än vad som framgår av den skrivna, klara och precisa förklaringen om vilken fastighet som ska gå till henne. Testamentstolkning kan inte följa de principer som man brukar tillämpa vid avtalstolkning. Uppnående av rättslig koherens är mindre användbart som tolkningsmetod när det inte handlar om ett avtal utan om en ensidig och benefik rättshandling som denna. Uppgiften är att försöka utröna den avlidnes genom testamentsförordnandet tillkännagivna vilja, inte att komma fram till en uppfattning av testamentet som allmänt sett framstår som mest naturlig och logisk.

Av de skäl som tingsrätten och hovrätten angett ska EJs talan alltså lämnas utan bifall.